

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Gränssituationer och Siciliansk Dagbok

En studie om Benkt-Erik Benktson (1918-1998)

Limit Situations and Sicilian Diary

A study on Benkt-Erik Benktson

Carl Lösnitz

Examensarbete för kandidatexamen, teologi

RKT 145, 15hp

Handledare: Bo Claesson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	s.3
Förord.....	s.3
Syfte.....	s.5
Material och avgränsningar.....	s.5
Metod, teori och metodologisk reflektion.....	s.6
Struktur.....	s.7
Gränssituationer.....	s.8
Lidandet.....	s.11
Kampen.....	s.13
Döden.....	s.14
Meningen.....	s.15
Tema i Siciliansk Dagbok.....	s.17
Inledande reflektioner om och av Benkt-Erik Benktson.....	s.17
Soma versus psyke.....	s.19
Aten, Egypten och gnosticismen.....	s.20
Kyrkan.....	s.21
Jerusalem.....	s.21
Tankar och Silvertass i dagboken.....	s.22
Om dagboken.....	s.24
Gränssituationer i Siciliansk Dagbok.....	s.25
Meningens kamp.....	s.25
Det kämpande lejonet.....	s.29
Döden.....	s.31
Lidandet.....	s.33
Trons gåva – en ögonblicksbild – Theologia Germanica.....	s.36
Slutdiskussion och slutsats.....	s.38
Sammanfattning.....	s.41
Litteratur- och källförteckning.....	s.42

INLEDNING

Detta är ett arbete om Benkt-Erik Benktson. 1976 gav han ut en bok med titeln *Gränssituationerna* som handlar om olika sätt att möta de existentiella frågorna som exempelvis lidande och mening. Samma år skriver Benkt-Erik Benktson under en habiliteringsvistelse *Siciliansk Dagbok*, personliga reflektioner kring sin smärtsamma och funktionsnedsättande sjukdom.

Förord

Under mitten och senare delen av sjuttioalet hade jag förmånen att ha professor Benkt-Erik Benktsson som lärare vid Göteborgs Universitet. Jag läste både på B-nivå, C-nivå och D-nivå. Det var relativt få studenter vilket gjorde att jag som elev hade den stora förmånen att få många enskilda möten med honom. Han var, som han skrev i en dedikation i boken *Adam – vem är du?* ”examinator, författare och vän”. Jag hade känslan av att ha rollen som ”lärjunge” och hade många givande samtal med Benkt-Erik Benktsson. Han var alltid påläst och tentorna var alltid en spännande upplevelse – särskilt då de så kallade ”muntorna” vilka bjöd till många värdefulla reflektioner och insikter. Under mina Kierkegaardstudier var han en mycket kompetent handledare. Han visade mig vägen i studier och uppsatsskrivning på ett högst utmärkt sätt.

Jag kunde också konstatera att hans reumatism ofta var i centrum. Stundom låg han ner i sitt arbetsrum då smärtan och kroppens lidande hindrade honom från att vara uppe på benen hela dagarna. Soffan som han låg på fanns länge kvar på Religionsvetenskapliga institutionen i Göteborg. Han talade ofta om sin värk.

Under sjuttioalet var Benkt-Erik Benktson med om att bygga upp Religionsvetenskapliga institutionen i Göteborg. Han pendlade från Lund, där han bodde och hade sin hembygd, till Göteborg där han bedrev sin undervisning. Resandet de 27 milen var betungade för de värkande knäna och smärtorna i nacken. Han citerade ibland Franciskus och bilden av

kroppen som en bångstyrig åsna. Detta beskrivs i *Siciliansk Dagbok*: ”I Göteborg koncentrerad undervisning, utmattande, men framför allt stimulerande”.¹

En gång hade jag förmånen att skjutsa honom till Centralstationen i Göteborg då han blivit försenad vid ett seminarium. Jag hämtade min bil och körde honom från Mölndalsvägen där Göteborgs Universitets Religionsvetenskapliga institution låg på sjuttioalet. Denna improviserade transport var den enda chansen för honom att komma i tid till tåget. Jag hade en Fiat 127 och det var med en viss möda jag fick in honom i min lilla bil och jag kan ännu se bilden framför mig hur han grimaserar och ursäktar sig för den smärta som är så uppenbar av denna manöver. Jag förstod då att han led mycket av sin reumatism. Han hade varit en skicklig högerytter i fotboll och njutit av att spela ”den gröna mattans schack”. Professor Benkt-Erik Benktssons kropp hade gjort en lång resa. Denna dag gick den vidare till hemstaden Lund och hemmet där hustrun Britta väntade.

Som ung student blev jag påverkad och influerad av hans undervisning. Först och främst handlade ju vår tid om hans vetenskapliga arbete, hans undervisning och mina studier. Det gör det fortfarande, men med den skillnaden att jag nu skall göra ett litet försök att studera några av hans privata tankar. Därför har jag valt att som primärkälla använda *Siciliansk Dagbok* från 1976.

Det var genom det flitiga umgänget som jag blev mer och mer fascinerad av honom som människa, dock utan att bara undantagsvis gå bortom vår professionella relation och våga fråga honom om saker som berörde det mer personliga och privata planet. Glimtvis fick jag ju en inblick i hur han var som människa och hur hans kroppsliga plåga och lidande påverkade honom. Ofta låg han ner under våra samtal, men på insidan var han pigg och alltid på språng.

Samma år som *Siciliansk Dagbok* skrevs gav Benkt-Erik Benktson ut boken *Gränssituationerna – frågor om livets mening i existensfilosofisk belysning*.² Det är en studie med utgångspunkt i Karl Jaspers terminologi³ vilken kommer att belysas senare i uppsatsen.

¹ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s. 9.

² Till boken *Gränssituationerna* har jag till mitt förfogande även en fotokopia av bokens originalmanus som jag fick av honom. Det är hans korrektur och är ”nerklottrat” med otal ändringar i texten. Till kapitlet om Gränssituationen har jag använt den publicerade tryckta boken *Gränssituationerna* 1976.

³ Jaspers Karl, *Psychologie der Weltanschauungen* Berlin, Springer Verlag 1971, s.229-280

Min avsikt är att beskriva några valda gränssituationer och se om de kan tillämpas på Benkt-Erik Benktsons eget tänkande i *Siciliansk Dagbok*. Det handlar i första rummet om att studera hans egna uppfattningar såsom de kommer i dagen i *Siciliansk Dagbok*. Jag vill också söka förstå hur han ser på sambandet mellan kropp och själ. Han lider av en svår sjukdom och frågan, eller gränssituationen, synen på lidandet, blir en röd tråd och ett fält att utforska.

Syfte

Mitt syfte med denna uppsats är att se om jag kan hitta och sedan försöka skildra något av den livssyn som framträder i *Siciliansk Dagbok* av Benkt-Erik Benktsson och hans eventuella ställningstaganden i olika tros- och livsåskådningsfrågor. Jag vill söka teckna några drag av människan Benkt-Erik Benktson och hans tankar. En viktig aspekt är att studera, om och i så fall hur, den svåra reumatismen påverkade honom och hans sätt att tänka utifrån några av de gränssituationer han beskriver i sin bok *Gränssituationerna*. Utifrån det som Benkt-Erik Benktson tar upp i sin dagbok från Sicilien kommer jag att försöka hitta några av hans personliga reflektioner och undersöka vilka ämnesområden som är centrala för honom. Jag kommer att läsa och försöka tolka Benkt-Erik Benktsons texter utifrån tre frågeställningar:

1. *Vilken livssyn kommer till uttryck i "Siciliansk Dagbok"?*
2. *Finns det några "ögonblicksbilder" i texten som kan berätta om människan Benkt-Erik Benktson? Finns det exempelvis minnesbilder i dagboken?*
3. *Påverkar det svåra kroppsliga lidandet honom och hur kommer detta till uttryck i "Siciliansk Dagbok" – i vad han skriver och vilken litteratur han hänvisar till?*

Material och avgränsningar

Det som är mitt intresse är människan Benkt-Erik Benktson och min avgränsning i denna studie är att jag i huvudsak rör mig under årtalet 1976. Det året publicerades hans studie *Gränssituationerna* och det är det året som *Siciliansk Dagbok* skrevs i Italien under en rehabiliteringsvistelse.

Siciliansk Dagbok färdigställdes vid hemkomsten till Sverige. All referenslitteratur fanns inte med på resan. I *Siciliansk Dagbok* skriver han om de fyra böcker han hade tillgång till. En medicinsk handbok av Fritz Hartmann som fanns i biblioteket och Epiktetos – Handbok i livets konst - vilken fanns tillhands för all personal och alla konvalescenter i huset och som

blir en central bok för Benkt-Erik Benktson i *Siciliansk Dagbok*. Jag kommer därför kort redogöra för Benkt-Erik Benktsons ”uppgörelse” eller ”brottning” med Epiktetos och dennes lilla skrift *Handbok i livets konst*.

Men det som är hans egentliga reselitteratur på denna rehabiliteringsvistelse är *Psaltaren* på engelska (*The Psalms for modern man in Today's English*) och *Robinson Crusoe* av Daniel Defoe. Ur gränssituationsperspektivet är både *Psaltaren* och *Robinson Crusoe* intressanta källor, referenser och utgångspunkter för Benkt-Erik Benktsons reflektioner. Ett val av litteratur som i sig berättar något om en mycket lärd man som ger sig iväg på en resa och som väljer att packa ner just dessa två i sin koffert.

Förutom *Gränssituationerna* och *Siciliansk Dagbok*, har jag använt mig av *Handbok i livets konst*, *Psaltaren* och *Robinson Crusoe*, då Benkt-Erik Benktson till stor del rör sig med dessa fyra böcker i Dagboken. Övrig litteratur se sidan 40.

En fullständig studie över Benkt-Erik Benktson låter sig knappast göras i en så här begränsad skrivning – men om han uppmärksammas något litet av det jag skriver är min målsättning nådd. Jag har i första hand stannat vid 1976. Uppsatsen blir därför begränsad till detta år och kan ju inte fånga upp alla de förändringar en människa genomgår i ett liv.

Metod, teori och metodologisk reflektion

Metoden är hermeneutisk.⁴ Jag försöker tolka en text utifrån en annan text. Jag kommer att beskriva några av de centrala gränssituationerna utifrån Benkt-Erik Benktsons bok i ämnet och försöka tolka *Siciliansk Dagbok* utifrån gränssituationerna – lidandet, kampen, döden, meningen - för att undersöka om man kan finna något samband mellan dessa två böcker. Min metod är att se om det finns exempel på gränssituationer i *Siciliansk Dagbok* utifrån syftet att teckna några drag av människan Benkt-Erik Benktson och hans livssyn. Jag vill också försöka

⁴ I antologin *Att skriva människan*, red. Ronny Ambjörnsson, finns avsnittet *Biografins Hermeneutik*. Metoden är där att först samla in materialet och göra en inventering. Därefter vikta, värdera och avgränsa för att därefter låta sluttexten vara sammanbindande. I *Biografins Hermeneutik* betonas värdet av att veta vilken tid man rör sig i och vikten av att vara medveten om att ”ingen författare är neutral till sitt ämne”, att vara medveten om detta fenomen av interagerande mellan biograf och biograferad så att inte ”biografen blir en förklädd självbiografi”. Ambjörnsson, Ronny, *Att skriva människan*, Stockholm: Carlssons 1997, s.206.

visa några ämnesområden eller avsnitt som är centrala för Benkt-Erik Benktson i hans dagbok från Sicilien.

Jag kommer att läsa och försöka tolka Benkt-Erik Benktsons texter utifrån intentionen söka hitta spår av hans livssyn och hans egen beskrivning av sin sjukdom.⁵ Se förordet angående min förförståelse och mitt samband med det lästa verket och *Siciliansk Dagbok*.

Jag är väl medveten om att alla bilder någon försöker teckna är begränsade. Denna uppsats är begränsad till de primärkällor jag har till mitt förfogande – främst *Siciliansk Dagbok*.

Och jag är väl medveten om att uppsatsen inte kan göra annat än att antyda vad källorna berättar. Denna "Life-Writing" handlar om att försöka skildra en livssituation och att skildra en livssyn och en tankevärld som den kommer till gestalt i dagboken.

Det finns säkert oändligt mycket mer att säga om ämnet och kanske är det bara så att denna studie väcker nya frågor - vilket i sig kan vara en målsättning.

Utifrån den relativt långa tid vi tillbringade tillsammans är jag fortfarande nyfiken på några av hans mer personliga tankar kring vetenskap och tro.

Struktur

- Jag har valt att börja med att först skriva en inledning där jag i mitt förord har behandlat min förförståelse. Utifrån min metod och texttolkning har jag valt att börja med att beskriva vad en "Gränssituation" är. Därefter kommer ett kapitel om kropp och själ vilket är ett huvudtema i *Siciliansk Dagbok*. Därefter följer studien om gränssituationer och dagboken.
- Att på ett sammanfattande sätt försöka beskriva vad en gränssituation är genom Benkt-Erik Benktsons egen analys av begreppet i boken *Gränssituationerna* - frågor om livets mening i existensfilosofisk belysning.
- Metoden är att studera Benkt-Erik Benktsons livssyn som den kommer till uttryck i *Siciliansk Dagbok* utifrån hans teorier i *Gränssituationerna*. År 1976 publicerar Benkt-Erik Benktson *Gränssituationerna*. Kan man se några avspeglningar av Karl Jaspers begrepp gränssituation i *Siciliansk Dagbok*? Problemställningen är om det finns kopplingar mellan några gränssituationer, som alltid är förbundna med lidande, och dagbokstexten. Det handlar om lidandet, kampen, döden och meningen

⁵ Livssyn som det språkliga uttrycket för människans grundläggande sätt att orientera sig i tillvaron. I boken Tillit, verklighet och värde, Begreppsliga reflektioner kring livsåskådningar hos fyrtioen finska författare, använder Tage Kurtén livssyn synonymt med livsåskådning.

- Benkt-Erik Benktsons dagbok från Sicilien är ingen resedagbok. Han är där för rehabilitering av sin Reumatoid polyartrit (kronisk ledgångsreumatism), hans 189 centimeter långa kropp plågas både av en begränsad rörelseförmåga och en ständig smärta. Dagboken från Sicilien är en bok skriven på Hotel Terme i Sciacca på Sicilien hösten 1976. Han är på en rehabiliteringsresa anordnad av Riksförbundet mot reumatism. Sjukdomen handlar om värk, ömhet, belastningssmärter, svullnad i leder och en generell stelhetskänsla som också är påtagligt dygnsrelaterad. Jag har varit nyfiken på hur *psyke och soma* (psyke och kropp) förhåller sig till varandra vid svår sjukdom. Benkt-Erik Benktsson uppehåller sig mycket vid detta tema en stor del av *Siciliansk Dagbok*. En särskild del inledningsvis ägnas åt *soma versus psyke* och att kortfattat teckna några drag av den idéhistoriska bakgrunden kring kropp och själ.
- Urvalen i texterna är ju subjektiva och *medvetenhet* härom är en av många saker som jag lärt av Benkt-Erik Benktson.

GRÄNSSITUATIONER

År 1976 gav Benkt-Erik Benktson ut sin lilla bok *Gränssituationerna* – Frågor om livets mening i existensfilosofisk belysning. Ordet ”gränssituation” kommer från Karl Jaspers verk *Psychologie der Weltanschauungen*. Benkt-Erik Benktson gör i sin bok en analys av några olika gränssituationer och vill göra Jaspers terminologi mer tillgänglig – boken vill vara en klagörande och engagerande bok i de stora händelserna – gränssituationerna – göra dem mer begripliga och möjliga att förstå och att också kanske leva dem. Jag kommer i detta kapitel göra ett försök att förklara vad en gränssituation är i allmänhet, och lidandet, kampen, döden, och meningen i synnerhet. Detta för att avgränsa min studie när det gäller att se eventuella spår av gränssituationens dynamik i Benkt-Erik Benktsons *Siciliansk Dagbok* från 1976.

Livet är en rörelse och livet är i rörelse. Det är en vandring där landskapet och vyn förändras allteftersom vi färdas. Det finns därför enligt Karl Jaspers ingen absolut utsiktspunkt där den absolut sanna bilden, utsagan eller fotografiet kan vara sann för alla människor och för alla

tillfällen. Livet är rörelse och därför är människans föreställningar inte absoluta utan ändras allteftersom livets landskap ändrar sig. Och tillvaron är motsägelsefull – den är paradoxernas hemvist vilket gör att människan ständigt måste förnya sina värderingar för både tankeliv och handling och därigenom omgestalta sitt liv. Motsatsen till detta är enligt Karl Jaspers ”Gehäuse”, vilket innebär att man tillägnar sig ett antal dogmer och lever i skydd av dem och befrias på så sätt ifrån att ständigt behöva göra omprövningar av sina ställningstaganden.⁶ Det är att försök tämja de olika gränssituationerna som med nödvändighet förkommer i det mänskliga livet. Benkt-Erik Benktsson citerar Hjalmar Sundén som inför begreppet ”Gehäuse” i den svenska religionspsykologin.

Med Gehäuse avses en strikt formulerad världs- och livsåskådning, som när individen en gång tillägnat sig den, befriar honom från varje förnyad uppgörelse med livet.⁷

Så ser det inte ut enligt Karl Jaspers. Det finns ingen ”fast och sluten helhet utan /livet/ är alltid i rörelse, s.a.s. söndersplittrat i antinomier”.⁸ Antinomier kan översättas här som motsägelser. De är upphovet till gränssituationerna i livet – tillspetsade, dramatiska och kritiska lägen där man erfar sina egna och tillvarons begränsningar. Och det går inte att tänka sig ur dessa gränssituationer på ett vanligt rationellt sätt utan de är oåtkomliga för förnuftet. En människa behöver i dessa tillstånd ta helt nya vägar och nya existentiella språng. Och man gör det utifrån den kraft som gränssituationerna kan ge människan för att kunna gå utanför sin egen dittills satta gräns. Här finns möjlighet att bli till och hitta sig själv på ett nytt sätt och här finns möjlighet att ”människor kan göra något stort också av mycket trasiga liv”.⁹

Dessa antinomier kan människan hantera på olika sätt och reagera på dem på olika sätt. Livets motsats är döden – en gränssituation – som man kan förhålla sig till på olika sätt. Detsamma gäller alla de andra gränssituationerna. En del kan bli osäkra och kanske brytas ner av antinomin. Andra kan kanske i bästa fall ”blunda” för det ofrånkomliga men till priset att bli mer och mer osäkra i sin livssituation.

I sämsta fall för en del utan att kunna hitta några strategier för antinomin överhuvudtaget. Här bryts människan ner och blir till sist förlamad – ”zerstört”.

⁶ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.14-15.

⁷ Ibid. s.15.

⁸ Ibid. s.19.

⁹ Ibid. s.9.

Ett annat sätt är att ”hanka sig fram”. Man resonerar och kompromissar i ett försök att neutralisera motsägelsen. Här brottas människan med om hon själv skall ta ansvaret för sin uppkomna situation eller rent av överlämna den till en stark ledare. I denna grupp har vi enligt Jaspers även dem som resignerar. Människan kan försöka fly ”undan gränssituationernas lidande men går därigenom också miste om den kraft, som de kan utlösa”.¹⁰

En önskad reaktion är då man kan hitta kraft och styrka av den upplevda motsägelsen. För alla människor gäller utan undantag att gränssituationerna är oundvikliga och att människan inte kan komma undan dem – men väl hitta ett förhållningssätt. Gränssituationerna rör sig i det som är vid gränsen av vår tillvaro som ett slags kriser.

De ofrånkomliga gränssituationerna är förbundna med olösliga problem. Dit räknar Jaspers från början kampen, döden, slumpen, skulden och lidandet. Lidandet har en särställning.¹¹

Varje gränssituation är en prövning och alla gränssituationer är förbundna med lidande. Och en gränssituation är alltid i första person. ”Det är jag...” som lider, jag som har ångest eller skuld och det är jag som skall dö. ”*Min död är min*”.¹² En gränssituation är alltid bunden till den egna personen och är en ensam, subjektiv upplevelse. ”Intellektuell och moralisk mognad är enligt Jaspers resultatet av utståndna inre konflikter”.¹³ Det är den enskilda människan som har ett oändligt stort och oundvikligt ansvar att genomleva gränssituationen.¹⁴

Gränssituationen är ett slags tillblivelse för den som går in i den utan att retirera eller att förneka den. För gränssituationerna har också en inneboende energi, en kraft i sig som man kan möta tillvaron med. Människan kan växa av en gränssituation och på så sätt hitta nya meningar med sitt liv, utveckla områden som legat gömda och talanger som blivit bortglömda i en värld som är opålitlig och nyckfull. Här visar sig den skapande människans förmåga att göra nytt. Det finns därför ett kreativt inslag i detta förhållningssätt till en gränssituation. Här skapas konst, litteratur, musik, poesi, religiösa föreställningar, psykologiska teorier och riktningar. Listan kunde göras oändlig. En gränssituation behöver därför, trots att den karaktäriseras av lidande, inte vara något helt och fullt negativt. Gränssituationerna kan utlösa

¹⁰ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.24.

¹¹ Ibid. s.20-21.

¹² Ett exempel tagit från författaren Lars Ahlins boktitel ”*Min död är min*”.

¹³ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976 s.27

¹⁴ Ibid. s.10.

krafter i människan vilka leder till att man kan hantera livet på ett nytt, oväntat sätt. De kan också utlösa medkänsla med andra och leda till kärlek och godhet till andra människor.

LIDANDET

Lidandet är den övergripande och i grunden den gränssituation som finns med i alla de andra gränssituationerna. Alla gränssituationer är, ur den subjektiva upplevelsens perspektiv, lidande. Alla gränssituationer är förbundna med lidande. Men alla gränssituationer är också förbundna med dess potentiella krafter och möjligheter att erövra nya horisonter för människan. En gränssituation kan också vara det som mest förändrar något i den enskildes liv.

Möjligheterna till mänskligt lidande är oändliga. Benkt-Erik Benktson tar i *Gränssituationerna* med en uppräknings och några praktiska exempel på lidandet som gränssituation från Karl Jaspers *Psychologie der Weltanschauungen*.¹⁵

Några av exemplen på lidande som drabbar den enskilda människan eller mänskligheten följer här punktvis:

- Förintelsen under andra världskriget.
- ”Kroppens rasande smärtor som ständigt måste uthärdas”.
- Den i naturen som är ”Allt levandes ständigt pågående obarmhertiga kamp”.
- ”Att bli berövad dem man älskar mest”.
- ”Att i sin egen vanmakt få se älskade människor plågas och förgås”.
- ”Uppleva undergången av en kultur”.
- ”Att vilja och inte kunna (anlag, fattigdom, sjukdom)”.
- ”Någon som blir sinnessjuk och märker detta”.
- ”Ångesten för döden”.
- ”Erfarenheten av slumpens meningslöshet”.

¹⁵Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.52.

Ovanstående punkter är enligt Karl Jaspers exempel på lidandet som gränssituation. Och det finns fler. Listan över mänskligt lidande skulle kunna göras oändligt mycket längre.

”Jaspers skisserar fyra typer av reaktioner på lidande”, skriver Benkt-Erik Benktson.¹⁶ Den första typen är *resignation* inför lidandet. Det är som det är och det finns inget att göra. Man får finna sig i det. Den andra typen är *världsflykt*, en flykt som ligger nära förnekelse och den tredje är *heroismen*. Här bär man sitt lidande med högt huvud och gör sitt allra bästa för att hantera situationen, men upplever här en stor ensamhet i sitt lidande. Den fjärde typen, skriver Benkt-Erik Benktson, är den som Jaspers uttrycker som ”*religiöst-metafysisk*”. ”Lidandets gränssituation får kraft från något på andra sidan gränsen”.¹⁷ Att uppleva en gränssituation utifrån detta perspektiv är att verkligen existera. Här är människan som mest levande. Här har människan möjlighet att beröra det ”oändliga”. Och här är människan ansvarig med denna möjlighet till verkliga avgörelser i livet. Benkt-Erik Benktson appellerar här ”till den enskildes oupphävbara ansvar”.¹⁸

Benkt-Erik Benktson gör följande analys i *Gränssituationerna* av hur han ser på lidandets följdverkan:

Olika beskrivningar av reaktionerna på lidandet kommer oss att inse, att det inte alls förhåller sig så som `man` inte sällan aningslöst föreställer sig: att lidandet i sig självt förbättrar. Kämpar sig inte den lidande människan – med eller utan andras hjälp – fram till något, som kommer henne att mitt i sitt betryck eller sina plågor bli herre över lidandets följder, förbittrar lidandet i stället.¹⁹

Enligt Benkt-Erik Benktson ser Karl Jaspers två former av gränssituationen ”lidande”. Den ena kan utveckla och föra människan vidare – dvs. om hon ser möjligheten i den. Denna benämner Jaspers ”in der Verbundenheit mit Gott”.²⁰ Detta är det berikande och i bästa fall det befriande förhållningssättet. Benkt-Erik Benktson noterar att Jaspers i detta resonemang citerar *Psaltaren* i *Gamla Testamentet*. I mötet med det oändliga finner människan sin verkliga existens. Gränssituationens inneboende kraft har i den bemärkelsen fört människan framåt.

¹⁶ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.52.

¹⁷ Ibid. s.52-53.

¹⁸ Ibid. s.10. (Detta skrivit bara två månader innan han ger sig iväg till Sicilien och skriver Siciliansk Dagbok.)

¹⁹ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976 s.53.

²⁰ Ibid. s.53.

Det andra sättet att möta gränssituationen lidande handlar om synen på det onda och lidandet. Den Gud människan möter här är inte den som ger människan lidande utan det är en Gud som lider med människan. ”Gud är närvarande i lidandet, han lider med”.²¹ Och ”Jaspers pekar på två former, som den i kamp med lidandet förvärvade, fördjupade och berikande synen på livet kan ta”.²²

Lidandet i sig är här inte något självändamål, men lidandet som gränssituation frigör krafter i människan att ta några avgörande steg i livet så att det kan komma något större och gott ur det.

KAMPEN

”Kampen” är också en gränssituation. Det handlar ju först för väldigt många människor om en kamp för tillvaron. Att ha husrum, mat och alla andra materiella förutsättningar som behövs för att kunna leva ett hyggligt liv som människa. Och det är en kamp för det livsutrymme man behöver här på jorden – det är bara i den andliga dimensionen som utrymmet är oändligt.²³ På den själsliga och andliga nivån finns ju också en kamp. Här finns en ”kamp såsom en väg att se klart i ett tvivelaktigt läge, kamp om klarhet om sanningen”.²⁴

”Kampen” är ett nyckelord i samband med det vi kallar kallelsemedvetenhet. Det vill säga att vi har en idé eller en bild av vem vi skulle kunna vara. Avståndet mellan idé och verklighet blir en antinomi och den frambringar kampens gränssituation. Denna kamp låter Benkt-Erik Benktson illustrera genom att citera Don Quijote: ”jag vet vem jag är och vad jag kan bli”.²⁵ Det är en gränssituation, spänningen mellan verklighet och önskan. Också inom människan finns en kamp.

Till kampens gränssituation hör också alla lägen, där man får kämpa med sig själv. Intellectuell och moralisk mognad är enligt Jaspers resultatet av utståndna inre konflikter.²⁶

²¹ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.54.

²² Ibid. s.53.

²³ I boken *Gränssituationerna* använder författaren ordet ”Lebensraum” hämtat från Jaspers. m.a.

²⁴ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.27.

²⁵ Ibid. s.25.

²⁶ Ibid. s.27.

I detta sammanhang finns två vägar att gå: Kommunikation och gemenskap med andra människor och den inre meditationens väg. Ingen av dem är bättre än den andra, men om människan vill få del av gränssituationens kraft att skapa ett nytt perspektiv är de två alternativen en nödvändighet. Ett exempel på denna utväg är för Jaspers ”in der Verbundenheit mitt Gott”.²⁷ För att gestalta detta förhållningssätt använder han sig av den sjuttiotredje psaltarpsalmen:

Vem har jag i himmelen utom dig! Och när jag har dig, så frågar jag efter intet på jorden. Om än min kropp försmäktar, så är dock Gud mitt hjärtas klippa och min del evinnerligen.²⁸

Inte ens kärleken kan utvecklas utan kamp och de olika gränssituationerna tangerar varandra.

DÖDEN

”Vi föds och vi dör, sen är det inget mer med det”, sa en komiker på teve för några år sedan. Religionsfilosofen Catharina Stenqvist uttrycker det som att ”driften efter liv i mötet med vår ändlighet är stark”.²⁹ Människan lever i medvetenhet om sin existentiella situations ändlighet. Alla vet att man kommer att dö. Och att födas för att sedan dö är en antinomi enligt Karl Jaspers, en motsägelse som är en gränssituation. Förnekande eller flykt från insikten att människan är dödlig är att försöka förkasta livets realiteter och undvika livets och dödens motsägelse. I stället är det så ”Att existera betyder att stå ansikte mot ansikte med döden”.³⁰ Döden är ett allmänt fenomen, alla dör. Men den är ”samtidigt specifikt individuell”.³¹ Döden är alltid den enskilda människans död, ”*Min död är min*”. Karl Jaspers använder alltid gränssituationerna subjektivt: ”jag måste dö, jag måste lida, jag måste kämpa”.³² I medvetande härom blir uppgiften verkligen att leva i nuet, ja, rent av ögonblicket. Döden kan göra människan än mer levande när hon inser att detta är något som osvikligen kommer drabba henne själv.

²⁷ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.53.

²⁸ Ibid. s.54.

²⁹ Stenqvist, Catharina. ”Livets bräcklighet frammanar det goda” i *Tidskrift Religion & Livsfrågor* nr.1/2010

³⁰ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.42.

³¹ Ibid. s.42.

³² Ibid. s.48.

Kraften i döden som gränssituation blir också den föreställning människan kan ha skapat kring den. Benkt-Erik Benktson: ”Avgörande är relationen till något absolut, och denna relation kan enligt hans/Jaspers/ mening finnas, också om man bejakar existensens upphörande”.³³ Här finns enligt min mening spår av både den kristna föreställningen om att kraften i döden är uppståndelse och den buddhistiska tanken om ett fullständigt accepterande. De två föreställningarna är exempel på hur en gränssituation kan skapa något nytt som inte kunnat skapas den förutan.

Våra liv utspelar sig mellan två gränser, födelse och döden. Augustinus skriver: ”Så snart en människa inträder i denna dödens kropp, börjar hon en oavbruten resa mot döden”,³⁰ och det är först när man ser sin egen subjektiva död som man också kan få loss den kraft och dynamik som finns i gränssituationen döden.

Ett dagsaktuellt exempel på denna tolkning av gränssituationerna är professor Catharina Stenqvist som menar att de ”är i grunden konstruktiva och ger eller upprättar liv”.³⁴ När det gäller döden som gränssituation skriver hon vidare i artikeln, ”Livets bräcklighet frammanar det goda”, att Jaspers begrepp delvis kan kopplas till kristendomen. ”I Nya testamentet beskrivs döden som ett nederlag som skall övervinnas i uppståndelsen”.³⁵ Gränssituationen skapar en motbild och en öppning mot det ”oändliga”.

MENINGEN

Begreppet ”mening” är per definition enligt Jaspers ingen gränssituation, men för den människa som upplever en stor och livsavgörande avsaknad av mening i sitt liv är det ett lidande och kan därför under detta förhållande kallas för en gränssituation. Meningen, skriver Benkt-Erik Benktson, ”hör till de krafter, som utvecklas, när mötet med en viss gränssituation inte krossar människan”. Mening, eller avsaknad av mening som en gränssituation exemplifieras med Sören Kierkegaard som under sina anfäktelser förnam meningslösheten

³³ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.43.

³⁴ Stenqvist, Catharina. ”Livets bräcklighet frammanar det goda” i *Tidskrift Religion & Livsfrågor* nr.1/2010

³⁵ Ibid.

mycket starkt. Men Sören Kierkegaards anfåktelser utlste också krafter och förmågor, en ”stigande kraft”.³⁶

Ur gränssituationen kommer något nytt.

Kanske individen släpper kravet på mening utifrån sin tidigare uppfattning och skapar sin egen mening med livet, eller kanske finner en mening utifrån ”det oändliga” och på så sätt omskapar sin situation. Catharina Stenqvist skriver i sin artikel ”Livets bräcklighet frammanar det goda” om mening, eller avsaknad av mening, som blir en gränssituation

Vår mänskliga natur är ’dubbel’ och spänningsfylld. Vi lever i två slags spänningar. Dels spänningen mellan verklighet och önskan, dels spänningen mellan vad vi tror om oss själva och vad vi faktiskt förmår.³⁷

Det blir här en gränssituation, avståndet mellan vilja och förmåga, mellan ideal och verklighet som antingen övervinns om den tar fram det goda eller blir en avgrund fr människan.

Benkt-Erik Benktson tar i *Gränssituationerna* upp en rad författare och tänkare som alla har det gemensamt att den mening som står att finna skapar man själv.³⁸ Livets mening är att leva det och människan är absolut ansvarig inför sitt de. Han skriver om ”den enskildes oupphvbara ansvar”,³⁹ när det kommer till den enskildes levnadsöde och avgrelser.

En gränssituation r något alla människor ställs inför i livet. Vi kan möta dessa på olika sätt. Vi kan försöka förneka dem, förlora vår livskraft av dem, men också hitta gränssituationens inneboende dynamik och låta gränssituationen bli en sprngbrda mot något nytt och större, mot det oändliga. Sren Kierkegaard skriver om detta i boken *Begrebet Angest*. Ångesten skildras som en nedbrytande process men också som det nödvändiga tillståndet för att nå vidare som människa och bli en andlig varelse. Här finns gränssituationens möjlighet att mta ”det oändliga” – ”uendelighed”, r just en sådan Kierkegaardskategori som människan nr genom ”Begrebet Angest”.⁴⁰

³⁶ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976 s.108.

³⁷ Stenqvist, Catharina. ”Livets bräcklighet frammanar det goda” i *Tidskrift Religion & Livsfrågor* nr.1/2010

³⁸ Exempel r Hjalmar Sderberg, Artur Lundkvist, Gunnar Ekelf, Nietzsche, Ernst Bloch m.fl.

³⁹ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.10

⁴⁰ Kierkegaard, Sren, *Begrebet Angest*, København: Gyldendal 1943, s.17.

Den, der dannes ved Angesten, han dannes ved Muligheden, og først den, der dannes ved Muligheden, dannes efter sin Uendelighed. Muligheden er derfor den tungeste af alle Kategorier.⁴¹

Ångesten är i *Gränssituationerna* ingen egen kategori, men den finns i alla gränssituationer eftersom de alla är förbundna med lidande, själslig och kroppslig smärta. Och ingen människa går fri, alla möter vi dem i en eller annan skepnad. För Karl Jaspers var det från början kampen, döden, slumpen, skulden och lidandet som är allt överordnat. ”De ofrånkomliga gränssituationerna är förbundna med olösliga problem”.⁴² Men dess inneboende dynamik ger ändå människan en möjlighet att röra sig ur den på samma sätt som ångesten är ”frelsende ved troen”,⁴³ för Sören Kierkegaard.

För Karl Jaspers var det från början kampen, döden, slumpen, skulden och lidandet som är allt överordnat. Slumpen är en mycket svårdefinierad gränssituation och enligt Benkt-Erik Benktson även den mest kritiserade. Begreppet ”Zufall” handlar ytterst om tillvarons motsägelsefullhet. Skulden är en antinomi mellan idé och verklighet. Det blir en gränssituation för ”att människan spelar med i dramat. Döden och lidandet sin karaktär av gränssituationer oberoende människans aktiva medverkan”.⁴³ Benkt-Erik Benktson tar även i *Gränssituationerna* upp det ”så kallade onda”, mötet, friheten och tron.

TEMA I SICILIANSK DAGBOK

Inledande reflektioner om och av Benkt-Erik Benktson

En genomgående fråga för Benkt-Erik Benktson i *Siciliansk Dagbok* är hur man förhåller sig till och upplever sin kropp under smärta. Han har ett progridrande funktionshinder vilket blir påtagligt för honom när han ser de andra patienterna med samma diagnos. ”Du går med stor svårighet. Och du är alldeles söndervärkt”,⁴⁴ skriver han ömsint om dem på dagbokens första

⁴¹ Kierkegaard, Sören, *Begrebet Angest*, København: Gyldendal 1943, s.178.

⁴² Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.20.

⁴³ Ibid. s.64.

⁴⁴ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.7.

blad. Hur tänker Benkt-Erik Benktson som människa om en kropp i förfall? Hur förhåller han sig till smärtan och den reducerade rörelseförmågan? Här handlar det om en man som en gång var en entusiastisk fotbollsspelare, högerytter, därtill en bildad och påläst teolog, väl förtrogen med lidandets problematik och frågeställningar. Benkt-Erik Benktson mister gradvis sin fysiska rörelseförmåga och försöker under vistelsen i Italien tolka sitt eget liv utifrån sin förvärvade kunskap i teologi/filosofi och sin egen och allmänmänskliga erfarenhet. Och mellan den åttonde november och femtonde december 1976 skriver han en dagbok:

Ja, jag vill skriva min dagbok för *dig* och för *dig* och för *dig* men ge ut den gör jag nog aldrig, ty jag är så trött, så trött. Inte så att jag inte skulle orka skriva, men jag har ingen styrsel på mina tankar. Jag är förgiftad, berusad av trötthet. Värk är tröttsam, lindrigt sagt, och tröttheten gör värken mer kännbar.⁴⁵

Men han skrev och publicerade och vid läsningen av *Siciliansk Dagbok* framgår det att Benkt-Erik Benktson levde och verkade i den västerländska idétraditionen. Han var dessutom professionellt väl förtrogen med den. Han analyserar sin upplevelse utifrån minnen och den filosofiska och teologiska lärdom han besitter.

Benkt-Erik Benktson var uppväxt i en borgerlig miljö, läste på Universitetet i Lund och blev därefter kyrkoherde i Sörmland. När han i trettioårsåldern drabbades svårt av reumatoid polyartrit (kronisk ledgångsreumatism) lämnade han på grund av detta sitt prästämbete och började forska. Benkt-Erik Benktson blev både teologie doktor och filosofie licentiat. Han hade därefter en tjänst som pedagog på Lärarhögskolan, blev docent i dogmatik med symbolik och snart därefter universitetslärare och sedermera professor. Vid sidan om den karriären hade han olika expertuppdrag för Skolöverstyrelsen och var engagerad i lärarutbildningsreformen, redaktör för Kristendomsläraryrarnas förenings årsbok och skrev artiklar i olika tidskrifter. Dessutom är han författare till ett flertal verk inom tros- och livsåskådningsområdet. Arbeten som *Existens och tro*, *Adam – vem är du*, *Gränssituationerna*, *Varat och tiden*, *Blicken och tilltalet*, med flera är några av hans böcker om livsåskådning och existens som nått en läsarskara. De har inte sällan använts som kurslitteratur vid olika universitet och högskolor.

⁴⁵ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.8.

Soma versus psyke

I en situation där kroppen angrips av en svår fysisk sjukdom kan frågan om hur kropp och själ förhåller sig till varandra väckas och bli aktuell. Det blir då en gränssituation och den är både ”kamp” och ”mening”. Som ovan nämnts är avsaknaden av mening en gränssituation. Benkt-Erik Benktson refererar när det gäller meningens gränssituation till Viktor Frankl som under olidliga förhållanden i koncentrationsläger under andra världskriget skriver på ett manus som sedermera kommer att publiceras som *Livet måste ha en mening*. Under skrivandet - sin Life-Writing - memorerar han ord för ord. Han bär allt inom sig och efter Viktor Frankls befrielse publiceras detta manuskript och blir senare utgångspunkten i hans psykologiska teori. Han hittar de ”unika meningar som hänför sig till unika situationer”.⁴⁶ Viktor Frankl blir för Benkt-Erik Benktson ett exempel på en människa som använder sig av gränssituationens inneboende dynamik.⁴⁷

Att bli drabbad av en svår sjukdom kan få en människa att ställa sig frågan om dess mening. Det är ett lidande att uppleva djup meningslöshet och även där finns det flera utgångar. Att göra ett ställningstagande kan vara att dra nytta av gränssituationens inneboende dynamik, att resignera är ett annat sätt att reagera på antinomin. I detta sammanhang finns också frågan om själens odödlighet i Benkt-Erik Benktson bok. Kampen, eller uppgörelsen, beskrivs i nästa avdelning där Benkt-Erik Benktson stängas med Epiktetos’ stoiska förhållningssätt till kroppen i dennes skrift – *Handbok i livets konst*. Jag ger därför en kort bakgrund till frågan om förhållandet kropp och själ i den idétradition som Benkt-Erik Benktson rörde sig i. Frågan aktualiseras handgripligt när han drabbas av en svår kroppslig sjukdom. Lidandet är en övergripande gränssituation och finns i alla gränssituationer – också där en sjuk människa reflekterar eller våndas över plågans mening. ”Människor kan göra något stort också av mycket trasiga liv”.⁴⁸

⁴⁶ Frankl, Viktor E, *Viljan till mening* Lund: Aldus/Bonniers 1970, s.64.

⁴⁷ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.56.

⁴⁸ Ibid. s.9.

Aten, Egypten och gnosticismen.

På 1940-talet hittades ett femtiotal skrifter i Nag Hammadi,⁴⁹ som härrör från de första århundradena. En av pionjärerna var Søren Giversen, professor, teol.dr. Han var nytestamentlig forskare och en av de skrifter han översatte under dramatiska förhållanden från koptiska var *Thomasevangeliet*. Traditionellt har dessa skrifter, som kommit att kallas gnostiska, haft en syn på kroppen och lidandet, som trots att de blev heretiska, påverkat den västerländska synen på lidandet.⁵⁰ Dessa skrifter har ju den grekiska litteraturen som inspiration och har överlevt i olika sammanhang i den västerländska idéhistoriken. Kan de påverka en människa som på 1900-talet plågas av kroppslig smärta? Vilken roll spelar dessa tankar under Benkt-Erik Benktsons vistelse på Sicilien dit han remitterats för en rehabiliteringsvistelse under 1976?

En tanke som finns i det vi kallar gnosticismen är att kroppen hade en mycket lägre status, ibland rent av ond, än den gudomliga själen som kunde befrias genom en särskild sorts kunskap ("gnosis" på grekiska) och/eller genom olika andliga övningar.⁵¹ I en del av traditionen menar Søren Giversen att "det handlade om att låta det fysiska bestämmas av idén".⁵²

Rent praktiskt i ett fysiskt ansträngande sjukdomsförlopp försöker Benkt-Erik Benktson tränga in i hur det vi kallar själen förhåller sig till kroppens lidande. Handlar det för den sjuke om att frigöra sig från kroppen och genom övningar och insikter nå Gud och därmed befrias från den värkande kroppen? Att i ett slags bemärkelse inte helt ut kunna identifiera sig med den värkande kroppen utan ta spjörn i att man är en själ, tillfälligt fångad i en kropp och att "jordelivet blir ett reningsstadium för den i 'kroppstackaren' inhysta själen".⁵³ Det är en gränssituation utifrån frågan om "vem är jag" eller kanske ännu hellre, "vad är jag", och det handlar om mening.

⁴⁹ Nag Hammadi ligger i Egypten, vid Nilen, ca 50 mil söder om Kairo. Bland de femtiotvå texter som upptäcktes fanns bl.a. Johannes-apokryfen, Filippus-evangelierna, Jakobs hemliga bok, Paulus Uppenbarelse. Källa: Pagels, Elaine, *De gnostiska evangelierna*, Stockholm 1979, s. 22-23.

⁵⁰ Hägglund, Bengt, *Teologins historia*, Lund: Liber läromedel, 1975 s.22.

⁵¹ Ibid. s.22.

⁵² Giversen, Søren, *Thomasevangeliet med Søren Giversen*, Vitterleken: Vision & Mission, 2006 s.10.

⁵³ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms, 1989 s.32.

Kyrkan

”Vad har alltså Aten med Jerusalem att skaffa”, skriver kyrkofadern Tertullianus under första århundradet.⁵⁴ Mot tanken att fjärma kropp och själ har kyrkan ett slags kroppens teologi. Kroppen är ett tempel för den Heliga Ande. Gud har genom att låta sin son Jesus Kristus bli människa visat att kroppen är en skapelse likväl som själen. Jesus Kristus, Guds son, genomgår alla de stadier som en människa går igenom, allt från födelse, det fysiska livet med olika behov, till den oundvikliga döden - allt detta sammantaget med kroppens uppståndelse som kronan på verket. Människan är både *soma och psyke*. Här finns tendenser till en holistisk syn – den är konkret och fysisk. Det handlar inte bara om själens befrielse utan om ”köttets uppståndelse”.⁵⁵

I *Teologins Historia* av Bengt Hägglund sammanfattas denna skillnad i resonemanget kring Recapitulatio:

För gnostikerna bestod frälsningen i en befrielse från skapelsen, från det materiella, och en återgång till den rena andligheten. För Irenaeus innebär frälsningen däremot, att själva skapelsen återställes sådan, som den framgick ur Guds hand, att skapelsen når den bestämmelse, som den fått av Skaparen i begynnelsen.⁵⁶

Dessutom blir det en pedagogisk utmaning att framställa en separerad människosyn och världsbild. Själarna i Dantes *Inferno* är i medeltidskonsten skildrade som kroppar. Eftersom Kristus uppstod kroppsligen enligt evangelierna blir det svårt att separera kropp och själ när man försöker föreställa sig fenomenet i konsten.

Jerusalem

Inom Judendomen anses vanligen att Gud har skapat varje människa med både kropp och själ och att både kroppen och själen är heliga. Det finns egentligen ingen direkt motsats mellan dessa och människan ses som en helhet av delarna kropp och själ och ”som uttryck för människan som totalitet”.⁵⁷ Och dessa två, likvärdiga, är det individens plikt att ta hand om på bästa sätt. Men människan existerar inte för sig själv utan tillhör en gemenskap, i det här fallet den judiska gemenskapen, och har samma rättigheter som alla andra men också samma

⁵⁴ Hägglund, Bengt, *Teologins historia*, Lund: Liber läromedel, 1975, s.36.

⁵⁵ Ibid. s.23.

⁵⁶ Ibid. s.29 *Recapitulatio – återställelse, sammanfattning*

⁵⁷ Albrektson, Bertil/Ringgren, Helmer. *En bok om Gamla testamentet*, Kristianstad: Gleerups 1995, s.92

förpliktelser att i kraft av förmåga delta i processen att skapa en bättre värld för alla människor som Gud har skapat.

Genom hela *Siciliansk Dagbok* återkommer Benkt-Erik Benktson till samvaron med de andra medpatienterna och hur värdefull den är för honom under rehabiliteringsvistelsen. Människan är människa och inte sin diagnos. Samtidigt blir gemenskapen reumatiker emellan stark och känslösamma band knyter samman gruppen som delar detta öde. Människosyn är för Benkt-Erik Benktson intimt förknippade med vilken gudstro man har⁵⁸ och sin tro låter han bygga på bibeln, bekännelseskriterier och liturgiska dokument.⁵⁹ Benkt-Erik Benktson var formad av traditionen inom Svenska Kyrkan där han var verksam som präst. Här finns dragen av enhet – att människan är en helhet. Också i lidandet är människan ett med kroppen och själen och lever under dess betingelser. Kroppen hör ihop med själen. Själen hör ihop med kroppen. Därför blir lidandet i kroppen en helhetsupplevelse. Hela systemet är under prövning. Här finner Benkt-Erik Benktson kraften i gränssituationen mening.

Tankar och Silvertass i Dagboken.

Benkt-Erik Benktson tar upp Descartes' medvetandefilosofi i sin dagbok och dennes konsekventa särkrivning mellan den fysiska/materiella världen/kroppen (*res extensa*) och den medvetna världen/själen (*res cogitans*). Han refererar till Cartesius verk *Beskrivning av den mänskliga kroppen* (1648):

Cartesius' utgångspunkt är som han skriver en maskin, som kan utföra kroppens funktioner, en automat. Han fastställer, att en sådan automat är tänkbar. Den fungerar på grund av delarnas inbördes arrangemang efter mekaniska lagar – alldeles som en klocka.⁶⁰

Även här handlar det om förståelse, att göra tillvaron begriplig, om en gränssituation och om meningen-perspektivet.

På ett personligt sätt berättar Benkt-Erik Benktson en händelse från sin barndom då han först reflekterade över ämnet kropp och själ. Han berättar hur han tvingats lämna sin älskade katt *Silvertass* då fadern erhållit en ny tjänst. Benkt-Erik Benktson ville ta med sig katten men fadern övertygade honom om att katter har sina revir och inte mår bra av att flyttas. I värsta

⁵⁸ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.169

⁵⁹ Ibid. s.128.

⁶⁰ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.95-96

fall skulle katten efter flytten söka sig tillbaka till sitt ursprungliga revir och detta skulle vara en mycket farofylld vandring. Motvillig lämnas *Silvertass* kvar på en granngård. Kort därefter nås den unge pojken av budet att katten avlidit. Den unge pojken var helt övertygad av att katten dött av sorg och saknad. Funderingarna tog fart. Hur gick det till? Får han träffa *Silvertass* i himlen? Här ställs den unge Benkt-Erik Benktson för första gången inför gränssituationerna meningen och döden. Han tar frågorna till sin far i ett försök att få hoppet om ett återseende i himlen så att han kan fortsätta att leka med sin älskade katt. Benkt-Erik skriver: ”och då fick jag till min förskräckelse höra far förklara, att eftersom *Silvertass* inte hade någon själ, kunde han inte komma till himmelen”.⁶¹ Detta besked gjorde honom mycket besviken och han hade ingen lust att komma dit om inte *Silvertass* var där - resignation är också en reaktion på en gränssituation. Därigenom var frågan om begreppet ”själ” väckt hos den unge pojken – vad är en själ, och varför hade bara människorna en och inte djuren det, vilka kunde skänka en sådan djup gemenskap med människan? Och frågan blev en följeslagare genom livet.

I min läsning av Benkt-Erik Benktson kommer jag att leta efter denna reflektion kring själ och kropp. Vad har de för samband och samspel, särskilt i en sjukdomssituation med mycket reumatisk värk och smärta? Jag söker förstå något av den livsåskådning som tar gestalt under dessa förhållanden.

I *Siciliansk Dagbok* kan förhållningssättet också vara kompromissen som ett sätt att uthärda en gränssituation. Där ger man sig inte hän åt att förtvivla över smärtans omständigheter, men å andra sidan inte heller fastna och älta sitt lidandes problematik. Benkt-Erik Benktson går in med mod i sin situation och ser den i vitögat. Och han citerar Karl Jaspers: ”Vi blir oss själva, om vi med öppna ögon träder in i gränssituationerna”.⁶² De kan inte hanteras med förnuft på ett vanligt rationellt sätt eftersom gränssituationen ger uttryck för tillvarons motsägelsefullhet.⁶³

Benkt-Erik Benktson gör en grundläggande och personlig reflektion över stoicismen och dess förhållande till lidandet. Här handlar det om kamp och uppgörelse. Till Epiktetos, skriver han berömmande och citerar: ”Filosofins början är medvetandet om den egna svagheten och den

⁶¹ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.97.

⁶² Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.9.

⁶³ Ibid. s.20.

egna oförmågan till det som är nödvändigt”.⁶⁴ Men samtidigt, se nedan, så går han en ”fight ” mot Epiktetos stoiska upphöjdhed. Är det möjligt att skilja själen eller medvetandet från den värkande kroppen? Det skulle kunna vara begreppet mening, men än mer kampen och som alltid i en gränssituation – lidande. Förlust är ett övergripande ämne. Förlorad hälsa eller sin barndoms förlorade katt. Hur kan man hitta mening och en väg ut ur förlustens smärta?

Gränssituationen kamp och mening ligger nära till hands att koppla samman med förlustens psykologi. Benkt-Erik Benktson talar här om ”min första stora sorg”⁶⁵ i samband med *Silvertass* – nästa stora sorg var faderns död. Dessa gränssituationer finns med Benkt-Erik Benktson i *Siciliansk Dagbok*. Hans tankar går i riktningen att den lidande människan inte upplever sorg, utan att den lidande människan är sorg. Också sjukdomen går i samma riktning och han ”grät floder av tårar”.⁶⁶ Att allt hör samman skulle kunna ses som en tes hos Benkt-Erik Benktson.

Vi kan inte i kraft av våra själar försätta oss själva såsom homines contemplativi. Det finns en ödesgemenskap mellan våra kroppar och jorden. När vi lider, lider vi till kropp och själ. Just sjukdomen uppenbarar denna enhet mellan båda.⁶⁷

Kropp och själ är sammanflätade och sjukdomen som är det dominerande temat i *Siciliansk Dagbok* gör honom medveten om att människan är en helhet. Allt finns sammanlänkat och människan är till sin existens en unit. Människan är en helhet.

Om dagboken

Siciliansk dagbok är skriven hösten 1976 under en fem veckors vistelse i Sciacca. Där bedrivs en rehabiliteringsverksamhet som drivs i regi av Riksförbundet mot reumatism. Hotel Terme är adressen och anläggningen har tillgång till både läkare och sjukgymnast. Här får Benkt-Erik Benktson möjlighet att delta i olika tränings- och sjukgymnastikövningar. Han får tillsyn av läkare och miljön i sig är både läkande och inspirerande. Schemat är tydligt och detaljerat för honom och de andra reumatikerna. Läget och havsutsikten är så vacker som den bara kan vara vid Medelhavet. Han njuter av elementen, av den varma solen, av dofterna av främmande

⁶⁴ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.74.

⁶⁵ Ibid. s.94.

⁶⁶ Ibid. s.94.

⁶⁷ Ibid. s.32.

växtlighet, av det glittrande havet och jorden. Men han har också med sig den ständiga smärtan i kroppen och brottas med den under hela vistelsen. Hösten 1976 är det 28 år sedan han fick sin diagnos. Gemenskapen med de andra reumatikerna och den kunniga personalen rör sig genom hela dagboken. Vistelsen påverkar honom till kropp och själ och han ställer sig frågan om ”livet kan bli som vanligt efter mötet med Sicilien?”⁶⁸

Rehabiliteringsschemat var detaljerat och upptog en stor del av dagen i Sciacca. Med sig hade han bland annat två böcker. *Robinson Crusoe* från 1719 av Daniel Defoe – en skeppsbrutens tankar. Och med fanns också *The Psalms for moderna man in Today's English*. Psaltaren på kvällen innan sömnen och Robinson för daglig läsning. Här fanns också Fritz Hartmann, *Ärztliche Anthropologie, Das Problem des Menschen in der Medizin der Neuzeit*. Bokens genomgående fråga är hur man under historiens gång sett på den lidande människan och vilken människosyn som varit den bärande. Också våra dagars människosyn – hur tänker vi kring ”homo patiens som vägrar att sluta vara homo viator”?⁶⁹ ”Homo viator” är titeln på en av Gabriel Marcel's böcker där han låter människans villkor liknas vid en vandrare och vägfarare. ”Att vandra dåligt betyder”, skriver Benkt-Erik Benktson i *Existens och tro*, ”att därvid bli oförändrad som människa”.⁷⁰ Och *Siciliansk Dagbok* är berättelsen om en människa som gör en yttre och inre vandring. Ett människoliv är ett liv i rörelse.

GRÄNSSITUATIONER I SICILIANSK DAGBOK

Meningens kamp

Alla gränssituationer är förbundna med lidande och de flyter inte sällan samman och tangerar varandra. En stor avsaknad och brist på mening och förståelse skapar lidande. Benkt-Erik Benktson ställer frågan om livet som helhet är ett lidande och citerar Shopenhauer som skriver ”Leben heisst Leiden”⁷¹. Samtidigt kan han referera till Arne Fjellbu som menar att det viktigaste inte är att förklara lidandet, att förstå exakt vad som händer på alla plan, utan att klara sig igenom det och även andra tillstånd. Benkt-Erik Benktson försöker förstå hur han

⁶⁸ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.180.

⁶⁹ Ibid. s.58. Översättning: patiens-patient, viator-vandrare. ”Homo viator” är en av Gabriel Marcel's böcker där människans villkor är vandrarens och vägfarens.

⁷⁰ Benkt-Erik Benktson, *Existens och tro*, Lund: Bo Cavefors 1977, s.23.

⁷¹ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.34.

skall förhålla sig till den värkande kroppen. Ett genomgående tema är tanken om soma versus psyke. Hur förhåller han sig då till frågan om kropp och själ? Hör de ihop eller kan man frigöra sig från den lidande kroppen genom att ”tänka rätt”. Benkt-Erik Benktson återkommer till detta flera gånger i dagboken. Kan man förhålla sig till reumatismen genom att distansera sig från kroppen och på ett platonskt sätt hålla ett avstånd till smärtan och bara iaktta den – konstatera att den finns där men att den inte tillåts påverka den sjuka människans sinne? Det är enligt Jaspers en motsägelse i livet, en antinomi att hitta meningen i det lidande som kroppens ständiga smärta ger.

Under vistelsen på Hotel Terme har Benkt-Erik Benktson tillgång till den antike filosofen Epiktetos – *Handbok i livets konst*.⁷² I dagboken återkommer han till denna lilla handbok och ”brottas” med den på flera ställen. Epiktetos var från början slav, men blev frigiven och uppträdde som filosofilärare i Rom under första århundradet. Han har en stoisk livssyn och förespråkar denna filosofi där man möter livet med ett upphöjt lugn inför olika fenomen som kroppsligt lidande, orättvisor och annat som man möter som människa. För att nå sinnesro och frid gäller det att inte dras med i livets olika prövningar och det gäller inte bara lidande och svårigheter i allmänhet utan också sjukdom och kroppens lidande. Förhållningssättet hos Epiktetos är *apatheia* – icke känsla. Men inte på det moderna sättet att analysera ordet som något oönskat och negativt – fastmer som något eftersträvansvärt och nödvändigt för den som vill uppnå sinnesro och frid. Det finns en ordning i universum, ett gudomligt förnuft och en gudomlig ordning. Det handlar om att leva i harmoni med detta gudomliga och inte ryckas med i livets med- och motgångar. Stoikerna ser livet ur ett vidare perspektiv och strävar att inte förslavas av vår uppfattning om vad som är gott eller ont, bra eller dåligt, vad som främjar eller inte främjar. Det handlar om att möta allt med en icke-känsla, med *apatheia*.

Glöm aldrig att målet för ditt begär är att nå vad du vill ha, och målet för din motvilja att undgå vad du avskyr. Den som inte får det han önskar sig blir olycklig, och den som råkar ut för det han avskyr blir olycklig. Om du nu vänder din motvilja bara mot sådant som det är din egen sak att jaga bort, behöver du aldrig råka ut för någonting du avskyr, men om du försöker fly undan sjukdom eller död eller fattigdom, blir du olycklig. Låt bli att avsky sådant som vi inte rår över, rikta i stället din motvilja mot sådant ont som ligger inom vårt eget maktområde.⁷³

⁷² Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.8.

⁷³ Epiktetos – *Handbok i livets konst*. Lund: Bakhåll 2000, s. 11.

Det är detta som Benkt-Erik Benktson läser och återvänder till gång på gång på Sicilien i Italien på 1970-talet där han vistas för sin reumatism. Och när det gäller sjukdomar så finns det enligt Epiktetos ett befriande och upphöjt förhållningssätt och så fortsätter *Handbok i Livets konst*:

Sjukdom är ett hinder för kroppen men inte för dina moraliska föresatser, om dessa inte själva vill det. Är du halt, är detta ett hinder för ditt ben men inte för dina föresatser. Så skall du tänka om allt som du råkar ut för. Du kommer att finna att allt som sker är ett hinder för någonting annat än dig själv.⁷⁴

Benkt-Erik Benktson reflekterar över Epiktetos' haltande och menar att när sjukdomen tar över så mycket att man hamnar i rullstol, blir det problematiskt att behålla lugnet, ”då smärtan ställer sig i vägen för dina föresatser”.⁷⁵ Frågan blir ju om tanken eller själen är fri från kroppen och kan leva ett självständigt liv oberoende av omständigheter, eller om tanken är ett resultat av kroppsliga processer. Hur mycket kan man påverka en smärtupplevelse och/eller en sjukdomsupplevelse genom att ”tänka rätt”? Parallellt med den stoiska utmaningen läser Benkt-Erik Benktson reumatologen Hartman som har en biologisk syn på människan och att det man tänker är ett resultat av hela människans tillstånd. I *Siciliansk Dagbok* är dessa åsikter och reflektioner kring människosyn centrala. En som skulle kunna härledas till Platons dualism, och den andra till den judiska människosynen där man mer tar utgångspunkt i en helhetssyn på människan.⁷⁶

Det var människan Benkt-Erik som lockade mig att skriva.⁷⁷ Utifrån min förförståelse och erfarenhet var det tydligt med vilken smärta han levde 1976, den tid då han var min lärare och det år han tillbringade årets två sista månader på Sicilien. Han fick diagnosen ställd hösten 1949, bara 31 år gammal. När han skriver dagboken är han 58 år - en lång väg i livet med ”leders reducerade rörlighet och musklers styrka”.⁷⁸ Fotbollspelaren blev *homo patiens*, men vill ta upp kampen för att fortsätta sin vandring. Benkt-Erik Benktson ger inte upp – han håller ut även under reumatismens mycket svåra förhållanden och enligt honom är reumatikerna kända för sin ”enastående fighting spirit”.⁷⁹ På flera sidor reflekterar Benkt-Erik

⁷⁴ Epiktetos – *Handbok i livets konst*. Lund: Bakhåll 2000, s. 17.

⁷⁵ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.10

⁷⁶ Ibid. s.32.

⁷⁷ Se mitt förord.

⁷⁸ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.14

⁷⁹ Ibid. s.122.

Benktson och funderar kring det stoiska förhållningssättet. Han skriver till och med direkt till Epiktetos: "Ja, du Epiktetos, din Handbok är en liten bok, snart genomläst, aldrig färdigläst".⁸⁰ Och Benkt-Erik Benktson fortsätter:

Käre Epiktetos! Din stoicism är nog för fin för oss eller inte fin nog, jag vet inte. Jag tror hur som helst inte, att vi vill tala om vår 'lilla kroppsstackare', hur söndervärkt den än må vara. [...] kruzet är väl det där med kropp *och* själ. För oss går de i så hög grad in i varandra, och därför kan din 'apatia', din beundransvärda känslolöshet, knappast bli vårt ideal.⁸¹

Upplevelsen av sjukdomen och smärtan blir avgörande för hur Benkt-Erik Benktson tar avstånd från den dualistiska människosynen (antropologisk dualism) och konstaterar att den västerländska medicinvetenskapen i våra dagar arbetar med begrepp som psykosomatiska sjukdomar och att starka känsloupplevelser påverkar kroppen. Han tar stöd för denna åsikt i egen erfarenhet, men också hos Fritz Hartman som menar att människan inför upplevelsen av en sjukdom också får ta ställning till den och hitta ett så rationellt förhållningssätt som det är möjligt. Benkt-Erik Benktson citerar Fritz Hartman som något uppfordrande skriver om det samtal, den process som den sjuke har med sin sjukdom. "Prozess der Auseinandersetzung Kranker - Krankheit".⁸²

Benkt-Erik Benktson konstaterar att kropp och själ hör samman och att de påverkar varandra i båda riktningarna. Han landar en god bit bort ifrån den idéhistoriken där själen/sinnet lever fritt från kroppen och kanske till sin natur också är mer värt. I stället är han i sin kropp och försöker leva med den så gott det går. Reumatism är en inflammatorisk sjukdom som drabbar rörelseapparaten, leder – muskler – skelett, men kan även drabba de små ögonkärlen och de inre organen. Benkt-Erik Benktson har "svår muskelatrofi i lårmuskulerna" och "onda knän och ändå ondare nacke".⁸³ Och det är utifrån denna kroniska värk som Benkt-Erik Benktson kommer fram till att psyke och soma hör samman. De hänger ihop i en väv där det förhåller sig så att om en del lider så lider alla delarna. Han överbryggas antinomien och hittar därigenom med gränssituationens dynamik i ett förhållningssätt, en mening. Han väljer den idétradition som beskriver människan som en helhet. "När vi lider, lider vi till kropp och själ.

⁸⁰ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989s.10.

⁸¹ Ibid. s.15

⁸² Ibid. s.15.

⁸³ Ibid. s.25 Muskelatrofi – muskelsvaghet och muskelförtvining

Just sjukdomen uppenbarar denna enhet mellan båda. Människan har sin del i naturens lidande – hon är ju en kugge i machina mundi”.⁸⁴

Gränssituationens mening har därmed frigjort kraft till ställningstagande och till svar på meningsfrågan. Människan är ett väsen och man kan inte frigöra en del från en annan del. Uppgiften är att hitta förhållningssättet. Att se över hur och vad man tänker – där finns förändringspotentialen. Och uppgiften är att göra sitt bästa av den situation man hamnat i. Därför befinner han sig fem veckor på Hotel Terme i Sciacca, Sicilien hösten 1976 på en habiliteringsresa anordnad av Riksförbundet mot reumatism.

Det kämpande lejonet

Benkt-Erik Benktson distanserar sig till Epiktetos’ stoiska upphöjdhet om hur en människa hanterar sin smärta och sitt lidande. Han gör det med värme och respekt, men avvisar möjligheten att på det stoiska sättet särskilja kropp och själ. Lidandet är konkret och närvarande. I Karl Jaspers begreppsapparat är det en gränssituation med flera utgångar – möjlighet eller omöjlighet. Benkt-Erik Benktson står naken inför reumatismens smärta och avklädd inför dess konsekvenser:

Vi kan inte i kraft av våra själar försätta oss utanför oss själva såsom homines contemplativi. Det finns en ödesgemenskap mellan våra kroppar och jorden. När vi lider, lider vi till kropp och själ. Just sjukdomen uppenbarar denna enhet mellan båda.⁸⁵

Benkt-Erik Benktson skriver att han är ett lejon. ”Jag ligger i min lejonkula, färdig till språng”.⁸⁶ Han är modig och han ser sin sjukdom i ögat och tar kampen med sjukdomen utan att ha några bakdörrar. Benkt-Erik Benktson är imponerad av hur Fredrika Bremer kämpade med sin depression och att hon inte väljer döden ”såsom den yttersta tillflykten, ultimum refugium”⁸⁷ utan hon väljer att leva. Fredrika Bremer är ett gott exempel på hur gränssituationen kan ge ny livskraft utifrån nya tankar och andliga upplevelser. På hennes gravsten, skriver Benkt-Erik Benktson, står det inristat något som skulle kunna vara ur

⁸⁴ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.32. Machina mundi är ett begrepp från Descartes som fritt översatt betyder denna världs maskineri och som ett uttryck här för naturlagarna.

⁸⁵ Ibid. s.32.

⁸⁶ Ibid. s.45.

⁸⁷ Ibid. s.122

Psaltaren: ”När jag ropade till Herran frälsade han mig utur all min nöd”.⁸⁸ Han beundrar hennes mod och att hon inte gav upp. Gränssituationerna kan ju också sluta olyckligt för en människa, men här låter sig Benkt-Erik Benktson inspireras av kampviljan och att kampen ledde till ett andligt ställningstagande – som en illustration till gränssituationens dynamik och inneboende kraft till förändring. Det är ofta det handlar om det ”oändliga” som Karl Jaspers skriver och det tangerar ”Das ganz Andere” ” för att tala med Rudolf Otto.

Och på Hotel Terme i Sciacca tar Benkt-Erik Benktson upp kampen som det lejon han är. ”Vi kämpar för varje led”,⁸⁹ som en deltagare lite vitsigt uttrycker det. Och hans kod här blir mod. Mod att försöka vinna kampen och övervinna den situation som sjukdomen har försatt honom i.

Benkt-Erik Benktson skriver dock om depressionen som den ”hotfulla skugga” som finns i kampens gränssituation. Han blir trött i kroppen av allt kämpande, koncentrationen kommer och går och kanske motivationen också. Orken är prövad till bristningsgränsen. Men han väljer inte att ge upp. Att välja döden är det inte frågan om. Benkt-Erik Benktson skriver att Karl Jaspers

tecknar situationen så: Om livet i disciplinerad lust inte längre låter sig förverkligas, välj självmordet, säger epikurén. Om livet berövar dig värdigheten och hindrar dig från att leva självdisciplinerat, välj döden, säger stoikern.⁹⁰

Men att sträcka vapen är inget alternativ i *Siciliansk Dagbok*, fastmer handlar texten om att väja livet trots smärtan och den pågående nedmonteringen av människans fysiska förmågor. Det handlar om att inte ge upp och kapitulera för sjukdomen. I kampen utkristalliseras möjlighet till livstro och glädje.

Här i frågan om livsinställningen är en punkt, där det fysiska och det metafysiska möts och ett samband skymtar mellan de närmaste tingens terapeutiska funktion och det gränsöverskridande hoppet.⁹¹

Den 11 december läser Benkt-Erik Benktson sin dagliga psaltarspsalm som handlar om den sjuke mannen som ber om hälsa. I kampen måste man tro och stundtals, skriver Benkt-Erik

⁸⁸ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.123.

⁸⁹ Ibid. s.126.

⁹⁰ Ibid. s.122.

⁹¹ Ibid. s.119-120.

Benktson, måste man tro fastän känslan kanske säger något annat. ”Ibland måste man, som Luther sade, `glauben gegen das Fühlen` - tro mot känslan”.⁹² Och om än det är mycket lidande som läggs på reumatikern, så finns det också mycket viljekraft till att ta upp kampen. ”Skepp lastade med lidande. Skepp lastade med viljekraft”.⁹³ Dietrich Bonhoeffer sammanfattar det i sin psaltarbetraktelse: ”I psalmerna finns ingen snabb underkastelse inför lidandet. Ständigt går vägen genom kamp, ångest och tvivel”.⁹⁴ Benkt-Erik Benktson liknar sig vid ett lejon. Hans position är kamp.

Döden

Döden finns i Dagboken som ett tema och den är det som väntar människan. ”Vad en människa än är och med vilka mått hon än mäter, så mäter hon inte ut sin livslängd”.⁹⁵ Det handlar om den antinomin i Jaspers terminologi som existensens yttersta motsägelse. ”Livet är ett liv till döden, just därför att döden genom sin obestämdhet behärskar varje ögonblick i livet”.⁹⁶ Människan lever alltid i dödens skugga, lever i det oundvikliga och hon dör helt ensam.⁹⁷ Men i gränssituationer finns möjligheten och de innehåller till och med det som är gott. I sin artikel *Livets bräcklighet frammanar det goda* skriver Catharina Stenqvist om den inneboende kraften i gränssituationerna. Den finns även i en så traumatisk och oundviklig upplevelse som döden. Här finns den inneboende dynamiken som tydligast i den kristna historien. ”I Nya Testamentet beskrivs döden som ett nederlag som skall övervinnas i uppståndelsen. Gud skall triumfera över döden”.⁹⁸ Detta är den yttersta gränssituationen och dess ytterst förvandlande kraft.

Något som är ett lidande kan bli något helt nytt – död kan bli till liv är en genomgående reflektion i Benkt-Erik Benktsons analys. Han berättar om hur han satt vid sin fars dödsbädd. ”Vilken är den stora sanningen om död och liv?”.⁹⁹ Skulle hans far överleva ännu en natt? Benkt-Erik Benktson skriver i *Siciliansk Dagbok* att han låter fragment ”från de senaste århundradenas trosläror passera revy, så att jag inte skulle somna”.¹⁰⁰

⁹² Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.169.

⁹³ Ibid. s.55.

⁹⁴ Bonhoeffer, Dietrich. *Alltid hos dig*, Falun: Bokförlaget Libris 1996 s.41.

⁹⁵ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989. s.79.

⁹⁶ Benkt-Erik Benktson, *Varat och tiden*, Lund: CWK Gleerup bokförlag, 1971 s. 18.

⁹⁷ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.68.

⁹⁸ Stenqvist, Catharina. ”Livets bräcklighet frammanar det goda” i *Tidskrift Religion & Livsfrågor* nr.1/2010

⁹⁹ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.177.

¹⁰⁰ Ibid. s.92.

Hans far avlider den natten och ”jag sluter stilla fars ögon och ber en bön”, skriver Benkt-Erik Benktson.¹⁰¹ Det finns i den situationen inga spekulationer eller funderingar kring vad som händer efter döden. Här handlar det om att ha en trosbekännelse.¹⁰² Ett slags försanthållande av tron på ett liv efter döden som ställer ”den grundläggande existensfrågan”.¹⁰³ Och Benkt-Erik Benktson är prästvigd och kan den apostoliska bekännelsen.

Jag minns från mina år i England, hur man talade om `the resurrection of the body` och of the flesh`. Ja, i den klassiska teologiska traditionen har man alltid varit noga med att värna om den personliga – psykosomatiska – identiteten, man har också varit medveten om det kroppsligas begränsningar.¹⁰⁴

Hur man lever vidare lämnar Benkt-Erik Benktson öppet. Men det är inget ödsligt och ensamt universum som blir konsekvensen när man som Nietzsche proklamerar ”Guds död”. Tron öppnar möjligheter och Benkt-Erik Benktson låter den grunda sig i *Bibeln* och trosbekännelsen. Han citerar en egen tidningsartikel från 1968 i *Siciliansk Dagbok*:

Den som efter döden ’kommer till himmelen’, kommer inte till en tom och ekande ödslighet utan till ett rikt och underbart liv, som i jordelivet endast kan beskrivas med mänskliga bilder.¹⁰⁵

Han avstår från att tolka trosbekännelsen bokstavligt och det kan även vara så att själen lever vidare på ett sätt som vi inte riktigt kan kläda i ord, dock utan att uttala sig utifrån egna erfarenheter eller spekulationer. Han bygger sitt resonemang med utgångspunkt i den kyrkliga idétraditionen.

Innan Benkt-Erik Benktson somnar en del kvällar på Hotel Terme hör han en sång inom sig. En sång som handlar om döden, men också har gränssituationens inneboende möjlighet till hopp i sig. En gammal rysk folksmelodi med frikyrklig sångtext av Lydia Lithell tonar inom honom och vagnar honom till ro innan sömnen kommer:

”Jag har hört om ett land utan tårar
utan sorg, utan nöd, utan strider,

¹⁰¹ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.92

¹⁰² Ibid. s.109.

¹⁰³ Ibid. s.108.

¹⁰⁴ Ibid. s.147.

¹⁰⁵ Ibid. s.128

och där ingen av sjukdom mer lider
och en gång, tänk en gång, är jag där”.¹⁰⁶

I sången finns den inneboende kraften i gränssituationen. Allt kan förvandlas och människans död kan bli ett nytt liv i en ny dimension där lidandet är över, sjukdomar borta och sorgen förbi. Lyriken i sången *Jag har hört om en stad ovan molen* ger trosbekännelsen en värme och en tröst till den som känner sig trött, sjuk och ensam. Melodin och texten följer Benkt-Erik Benktson in i sömnens vederkvickelse.

Lidandet

I *Siciliansk Dagbok* är gränssituationen lidande ett bärande tema. Benkt-Erik Benktson beskriver sig som vandrare – homo viator – som ställer sig de frågorna om lidandet utifrån att själv ha blivit drabbad av sjukdom, han är homo patiens.¹⁰⁷ I dagboken skriver Benkt-Erik Benktson om det lidande som hans sjukdom för med sig. Lidandet är en gränssituation som finns i alla gränssituationer. Det kroppsliga lidandet är påtagligt i *Siciliansk Dagbok* och det handlar om smärta och en accelererande stelhet och rörelsebegränsning.¹⁰⁸ Detta innefattar också frågan om gränssituationen mening i den bemärkelsen att Benkt-Erik Benktson i dagboken får omdefiniera sig, inte bara till homo patiens, utan också förlusten av förmågor som en gång funnits. Han konstaterar under ett sjukgymnastpass att ”Den forne högeryttern hade på sin höjd kunnat peta bollen i mål – med en käpp från sin rullstol”.¹⁰⁹ Och han ställer sig frågan:

”Hur har man under tidernas lopp sett på den lidande människan? Vilken syn bär nu upp sjukvården? Hur kan den belysas i historiskt perspektiv? Viktiga frågor för en homo viator, som nu plötsligt får se sig själv som homo patiens”.¹¹⁰

Reflektionen går från antikens Epiktetos modern medicinvetenskap som hos Fritz Hartman. Intressant är att läsa Benkt-Erik Benktsons tankar kring *Psaltaren* och *Robinson Crusoe*, de två böcker som han återvänder till när han undersöker hur man i olika tider mött lidandet.

¹⁰⁶ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.165

¹⁰⁷ Ibid. s.15.

¹⁰⁸ Ibid. s.25.

¹⁰⁹ Ibid. s.25

¹¹⁰ Ibid. s.15.

Innan Benkt-Erik Benktson åkte till Italien hade han bestämt, ”jag skulle läsa en psaltarpsalm på morgonen och Robinson Crusoe på kvällen”.¹¹¹

Kvällslitteraturen handlar om en strandsatt människa som är helt ensam till en början och som dessutom periodvis är svårt sjuk. Han är kristen och han beskriver sin längtan efter gemenskap. Robinson Crusoe är i en verklig gränssituation och den frammanar en positiv vändning när han träffar *Fredag*. I Benkt-Erik Benktsons analys i *Siciliansk Dagbok* beskrivs Robinson Crusoe som en ”komplicerad” individ men som utifrån sin kris upplever förändring när han begrundar ”Fredags trofasthet och självupppoffrande sinnelag”.¹¹²

Benkt-Erik Benktson beskriver Robinson Crusoe och den förändring som Fredags vänlighet och klokhet väcker i honom och därigenom befruktas Robinson Crusoe av gränssituationens inneboende kraft till förändring. Hans ”bräcklighet frammanar det goda”.¹¹³

En av de bärande teserna i Benkt-Erik Benktsons analys av gränssituationens idé är dess förmåga att förändra och förnya. Att människan kan möta den uppkomna situationen och ge sig i kast med den. Det handlar inte om självförintelse utan tvärtom att se gränssituationen som den de facto är och under kampen med den finna utgångar till något helt nytt.¹¹⁴

Ett av *Psaltarens* tema är den lidande och kämpande människan. Här befinner sig Benkt-Erik Benktson i gränssituationens öga. I *Siciliansk Dagbok* utmanas författarens kämparglöd.

I förrgår liknade jag leran kring mina leder vid en lejonkula och fantiserade om mig själv som det lejon, vilket jag rent astrologiskt skulle vara. Idag är jag inte lejon utan byte.¹¹⁵

Benkt-Erik Benktson vågar tala om tillfälliga reträtter i sin kamp med sjukdomen och då handlar det om smärtans trötthet. Men han tar upp lidandets kamp och han gör det med hjälp av *Psaltarens* ord. Gud har ett svar och Benkt-Erik Benktson gör psaltarpsalmen, om en Gud som lyssnar på den bedjande människan, till sitt.

Tror man inte på Gud eller har man aldrig upplevt bönhörelse, kan man väl inte med bevarad intellektuell hederlighet ta sådana ord i mun och hjärta.¹¹⁶

¹¹¹ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.15

¹¹² Ibid. s.143

¹¹³ Stenqvist, Catharina. ”Livets bräcklighet frammanar det goda” i *Tidskrift Religion & Livsfrågor* nr.1/2010

¹¹⁴ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976 s.52-53.

¹¹⁵ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.51.

¹¹⁶ Ibid. s.51.

I *Siciliansk Dagbok* är Benkt-Erik Benktson medveten om att dessa ”bedjare levde i andra sociala förhållanden, ja, på sätt och vis i en helt annan värld än vår”.¹¹⁷ Men det är också ett svar på hans inledande reflektion om hur man historiskt sett på den lidande människan och hennes sökande efter hopp. Trots alla sociala och teknologiska förändringar slår livets grundfrågor följe med människan genom seklerna. ”Deras erfarenheter är ändå inte ’av i går’. Fruktan, lidande, smärta, besvikelse, hopp, tro var då som nu människors arvedel”.¹¹⁸ Och psaltarsalmerna är i Benkt-Erik Benktsons reflektion tröst för den lidande och kämpande människan. I *Siciliansk Dagbok* återvänder han till *Herdepsalmen* - den psalm som skyddar mot uppgivenhet och skänker ”gudomlig närhet hos de modlösa”.¹¹⁹ Energin i gränssituationen skapar och omskapar. Det är en rörelse mot något helt annat än det ensamma lidandet, en väg ut ur det och den bildar en helt ny vy mot något helt annat.

Benkt-Erik Benktson talar i en ljus stund i *Siciliansk Dagbok* om lycka och ställer frågan om vad detta tillstånd egentligen är. Han ger också ett svar: ”Definitionerna av lycka torde vara ganska många; lyckans situationer ännu fler”.¹²⁰ Han väljer att ge en ögonblicksbild från vistelsen på Hotel Terme i Sciacca på Sicilien den fjärde december 1976.

Jag hade gått upp på solterrassen; jag var alldeles solo, för solen hade gått i moln. Då upptäcker jag en fotboll och börjar med tillhjälp av muren mot gatan och havet ett passningsspel med mig själv.¹²¹

För ett kort ögonblick upptäcker Benkt-Erik Benktson att sjukgymnastik och lerinpackningar, värmen och bollövningar gjort nytta. Om än för en kort stund beskriver han vad lycka är för honom. ”Jag hade blivit riktigt mjuk i knäna, och något av den gamla bollkontrollen finns kvar. Underbart!”.¹²² I samma andetag minns Benkt-Erik Benktson musik han hört och tycker om. Det finns annat än smärta och värk även om han, som många reumatiker, förs tillbaka in i ledernas krångel av nästa dags väderomslag. Några grader kallare och ”Det gör ont lite varstans”.¹²³ Men för ett ögonblick hade gränssituationen lockat fram något gott och för en kort stund med fotbollen fångar Benkt-Erik Benktson något som skulle kunna vara lycka för honom.

¹¹⁷ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.77.

¹¹⁸ Ibid. s.77.

¹¹⁹ Ibid. s.134.

¹²⁰ Ibid. s.138.

¹²¹ Ibid. s.138.

¹²² Ibid. s.138.

¹²³ Ibid. s.175.

Men det är till *Psaltaren* han återvänder gång på gång och några dagar efter skriver Benkt-Erik Benktson i *Siciliansk Dagbok*:

Dagens psaltarpsalm har överskriften 'Prayer of a Sick Man'. Den tredje versen slår fast: 'The Lord will help him when he is sick and restore him to health'. Ett löfte att hålla fast vid, också när det ser mörkt ut.¹²⁴

Här höjer sig författaren med hjälp av tron över gränssituationen och det inte så kreativa beklagandet. Han tar fasta på ett löfte om att det finns en väg. Kanske inte några självklara upptrampade stigar men med en möjlighet till förändring genom gränssituationens inneboende kraft.

Trons gåva – en ögonblicksbild - Theologia Germanica

Catharina Stenqvist föreslår i sin artikel *Livets bräcklighet frammanar det goda* att fler fenomen skulle kunna betraktas som gränssituationer. Kärlek och födelse är exempel på sådana – ty "de är i grunden konstruktiva och ger, eller upprättar liv".¹²⁵

Benkt-Erik Benktson skriver i *Gränssituationerna* om Karl Jaspers definition av tron som tillika är en gränssituation. Enligt Benkt-Erik Benktsons tolkning av Jaspers uppkommer inte människans trosföreställningar genom möten med andra människor eller mötet med en andlig skrift. Istället är den resultatet av "filosofisk reflexion".¹²⁶ Tron finner människan t.ex. efter att ha kämpat med något, t ex med en inre konflikt, och på så sätt fått ett annat sätt att se på livet. Genom gränssituationens dynamik kan människan få nya ögon och en annan blick på tillvaron. Det handlar om en filosofisk tro och inte en tro byggd på uppenbarelser av olika slag. Benkt-Erik Benktson låter inte det ena utesluta det andra i *Gränssituationerna*. "Att tron ses såsom en Guds gåva, upphäver inte att den samtidigt har med människans 'seelenverfassung' att göra".¹²⁷ Tron är inte heller en åsikt man har enligt Benkt-Erik Benktson. I stället kan man, skriver han, lära sig av Martin Heidegger "att den kristna tron såsom ett existenssätt förutsätter den bibliska uppenbarelsen".¹²⁸ Det handlar om den stora frågan 'vem är jag' - och den religiösa tron blir också "Ett sökande efter vår identitet".¹²⁹

¹²⁴ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.169.

¹²⁵ Stenqvist, Catharina. "Livets bräcklighet frammanar det goda" i *Tidskrift Religion & Livsfrågor* nr.1/2010

¹²⁶ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976 s.103

¹²⁷ Ibid. s.107 seelenverfassung - själskonstitution

¹²⁸ Ibid. s.104.

¹²⁹ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.110.

I *Siciliansk Dagbok* är tron ett tema. Han lyfter fram Robinson Crusoes starka tro och konstaterar att ”Robinson blir bibelläsare.”¹³⁰ Också Benkt-Erik Benktson är bibelläsare och menar att det ”erfordras målmedveten läsning för att bli en smula förtrogen med bibelns värld”.¹³¹ Här hämtar tron sin näring och han befinner sig i den lutherska traditionen ”att flitigt bruka Guds ord”.¹³² Och i Benkt-Erik Benktsons kamp med sjukdomen lever han sin tro. Psaltaren är en av de källor han öser ur och låter den ge nytt hopp. Den 23:e psalmen om den gode herden gör starkt intryck på honom kvällen den 23 november.¹³³ Och han tycker om lässättet ”En vers i taget, stillhet, eftertanke”.¹³⁴

Hur fungerar då tron? Vad bär ett hjärta? Kanske det kan illustreras med en episod i Benkt-Erik Benktsons eget liv. Han berättar i *Siciliansk Dagbok* om en händelse i Tyskland – en berättelse som visar hur han praktiskt tillämpar sin tro – gåvan. Benkt-Erik Benktson har tyskt påbrå. Hans farmors flicknamn var von Reitzenstein. Det finns i *Siciliansk dagbok* en intressant berättelse om en händelse som utspelar sig just i Tyskland och som kan vara en antydning om hans inre värld och reflektion.

I mitten av augusti, 1973, skulle Benkt-Erik Benktson medverka vid en konferens. Med på resan var hans hustru Britta. De var inbjudna att stanna några dagar i München och skulle sedan ta sig vidare till Oberbayern. Han hade fått erbjudande om att medverka vid Europäisches Pädagogisches Symposium i Oberinntal. Under vistelsen på lantgården i Oberbayern inföll ”Maria Himmerfart”. Den 15 augusti firas denna dag i Katolska kyrkor till minne av hur Maria togs upp till himmelen. En av deltagarna, skriver Benkt-Erik Benktson i *Siciliansk dagbok*, tillfrågar honom, kvällen innan högtiden, om han skulle vilja hålla en gudstjänst inför just denna högtid. Hubertuskapellet var inte stort men tillräckligt stort för att få Benkt-Erik Benktson att reflektera över erbjudandet. Han tackade ja till denna förfrågan och svarade att han ville leda och förrätta gudstjänsten. I förbifarten, som en god och försynt viskning, nämnde han för den tyska gästen att det inte ”finns någon bibeltext om Marias upptagande till himmelen”.¹³⁵ Ändå var han villig att förrätta gudstjänsten och predika om Maria och hennes son Jesus. Det som kan vara en intressant passage när det gäller den mer privata livsåskådningen är att Benkt-Erik Benktson, nästan i förbifarten, skriver att ”vi bad

¹³⁰ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.53.

¹³¹ *Ibid.* s.53.

¹³² *Ibid.* s.54.

¹³³ *Ibid.* s.76.

¹³⁴ *Ibid.* s.77.

¹³⁵ *Ibid.* s.88

och mediterade”¹³⁶ inför uppgiften. Tillsammans med sin hustru Britta genomförde han gudstjänsten. Hon sjöng Mariasånger med ursprung från Dalarna, han predikade om ”honom som är allas frälsare och vars mor därför måste vara oss dyrbar”.¹³⁷

Den beskrivna händelsen i Tyskland visar på en ekumenisk gest, som också antyder vilken hållning Benkt-Erik Benktson höll i den frågan. Och han skriver att han längtar tillbaka till detta lilla kapell.

Om tron skriver han i *Gränssituationerna*:

Hängivelsen blir desto större, när den Gud, som man ville tro på, och som man sökt länge och anat långt borta, plötsligt visar sig vara nära. Han möter oss här och nu. Detta sker därför att inte bara vi söker honom utan han söker oss. I sin gudomliga makt och kärlek uppsöker han oss, där vi kanske fastnat i våra, såsom vi tyckte, misslyckade försök att komma till tro.¹³⁸

I *Siciliansk Dagbok* är reflexionen och livssynen knuten till den kristna traditionen. Det är känsla och förnuft, det är sanningssökande och ärlighet. Och boken *Gränssituationerna* utkommer samma år som *Siciliansk Dagbok* skrevs, 1976.

SLUTDISKUSSION OCH SLUTSATS

Mitt syfte med uppsatsen var dels att studera om några av gränssituationerna som de skildras i Benkt-Erik Benktsons tolkning återspeglas i *Siciliansk Dagbok*, dels att försöka hitta några av författarens reflektioner och egen livssyn. Min förförståelse består i att jag haft Benkt-Erik Benktson som lärare och sett hur sjukdomen plågade honom. Det blir mitt samband med verket *Siciliansk Dagbok*.

Min metod har varit att tolka text med text. Jag tog först del av boken *Gränssituationerna* där Benkt-Erik Benktson gör en analys av Karl Jaspers olika gränssituationer. Därefter gick jag igenom *Siciliansk Dagbok* för att se om begreppet i någon mån kunde tillämpas på Benkt-Erik Benktson själv. Jag var också intresserad av människan Benkt-Erik Benktson och om man i dagboken kunde hitta drag av hans livssyn.

¹³⁶ Benktson, Benkt-Erik. *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms 1989, s.88.

¹³⁷ Ibid. s.88

¹³⁸ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976 s.111.

Början av uppsatsen handlar om gränssituationerna lidandet, kampen, döden och meningen. Benkt-Erik Benktson ”lever som han lär” och han låter lidandet, kampen och meningen frammana gränssituationens inneboende dynamik till förändring. Gränssituationen döden var han väl förtrogen med sedan han som barn förlorat sin älskade katt *Silvertass*. Det finns också en genomgång av förhållandet kropp och själ. Trots en stor beundran och respekt av det stoiska sättet att hantera kroppen och dess sjukdomar gör han inte denna livssyn till sin egen. Han går till och med i polemik med Epiktetos och dennes bok *Handbok i livets konst*.

I *Siciliansk Dagbok* är det den kristna traditionen som Benkt-Erik Benktson tar stöd i och han är fast förankrad i både *Gamla och Nya Testamentet*. Också här kan man se hur han använder sig av gränssituationens kraft till att erövra det oväntade goda och som enligt Karl Jaspers innefattar en andlig dimension. Benkt-Erik Benktson är modig, gränssituationen kampen är hans arena. Frestelsen att sluta sig i skalet och gömma sig är aldrig aktuell. Det är ett exempel på hur gränssituationen kan tillämpas på *Siciliansk Dagbok*. Men värkens trötthet kan ibland göra honom utmattad och sängliggande.

Benkt-Erik Benktson låter sig konfronteras med gränssituationerna vilka alltid är förknippade med lidande och i någon slags bemärkelse är omöjliga. Det är svåra livssituationer och det kan vara lockande att dämpa, förneka, gömma sig eller bli bitter och cynisk. Men Benkt-Erik Benktson liknar sig vid ett kämpande lejon. Det är en stark bild han använder och han gör det gärna. Han tar likt lejonet upp kampen mitt i det svåra.

Genom att mot slutet se lite närmre på några ögonblicksbilder i Benkt-Erik Benktsons *Siciliansk Dagbok* har jag följt mitt syfte som var att finna drag i Benkt-Erik Benktsons personliga reflektion och livssyn. I *Siciliansk Dagbok* finns minnesanteckningen om en vistelse i Tyskland där han ombeds att predika i en katolsk kyrka på Mariadagen. Han gör det trots en viss tveksamhet, men genomför gudstjänsten med stort engagemang och värme. En annan ögonblicksbild är när han varit på Hotel Terme ett tag och upplever sig så bra att han sparkar en boll med sina onda ben. Vädret nästa dag tar tillbaka möjligheten och snart är smärtan lika djup som den var innan han fick sin temporära lättnad. Det blev en gränssituation som framkallade något helt nytt – från rullstolen till en kort stund av frihet och lycka för Benkt-Erik Benktson på solterrassen vid Hotel Terme.

I *Siciliansk Dagbok* är Benkt-Erik Benktson förankrad i den kristna traditionen och en

lidande människa som kämpar både fysiskt och själsligt. Han är en människa som ber till sin Gud och han gör det med *Psaltaren* i sin hand - en situation där han är nära den del av gränssituationen som frammanar nya krafter, ett nytt sätt att se på tillvaron och ett nytt sätt att vara i livet.

Min slutsats är att man kan använda och tillämpa de fyra gränssituationerna, lidandet, kampen, meningen och döden på texten i *Siciliansk Dagbok*. De är alla gränssituationer som ställer allt på ända för människan. Men Benkt-Erik Benktsons kamp i *Siciliansk Dagbok* frigör nya krafter och ”att stå i gränssituationen och att existera är ett och detsamma”.¹³⁹ I *Siciliansk Dagbok* frammanar gränssituationen en inneboende kraft till förändring. Lidandet, meningen, döden och kampen väcker gränssituationens inneboende dynamik till förändring och frammanar nya krafter, nya sätt att se; ett helt nytt sätt att vara i livet. När det gäller livssynen visar det sig i *Siciliansk Dagbok* att författaren lever i den kristna traditionen. Han läser och ber sina psaltarpsalmer, han är väl förtrogen med dogmatikens utveckling. I *Siciliansk Dagbok* träder bilden fram av en människa som aktivt lever i den kristna traditionen och låter gränssituationens inneboende dynamik förnya hans tro.

Mina mål är därmed uppnådda. Jag ville se om Benkt-Erik Benktson i någon mån levde i någon av de gränssituationer han beskriver i sin Karl Jaspers-analys *Gränssituationerna*. Jag finner att så är fallet. Mitt andra mål var att söka utifrån frågeställningen om det i dagboken fanns några personliga reflektioner som kommer i dagen under hans rehabiliteringsvistelse. *Siciliansk Dagbok* blir något av hans credo. I *Siciliansk Dagbok* har jag sökt visa hur det framträder, t ex i form av hans glädje i fotboll, den kämpande tron, kärleken till hustrun och studier. I *Siciliansk Dagbok* öppnar Benkt-Erik Benktson upp till sitt eget yttre och inre liv. Något som jag är mycket tacksam för och gjorde det väl värt mödan med att skriva uppsatsen.

¹³⁹ Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna* Lund: Liber Läromedel 1976, s.42.

SAMMANFATTNING

Jag har studerat två böcker av Benkt-Erik Benktson från år 1976. Den första är *Gränssituationerna* – frågor om livets mening i existensfilosofisk belysning. Termen ”gränssituation” är hämtad från Karl Jaspers och i boken *Gränssituationerna* gör Benkt-Erik Benktson en tolkning och analys av Jaspers begrepp. Den andra är anteckningar från en rehabiliteringsvistelse i Italien där han vistas för sin svåra reumatism. *Siciliansk Dagbok* är skriven i slutet av året och skildrar Benkt-Erik Benktsons reflektioner över vardagliga händelser och livsåskådningsfrågor.

Mitt första syfte var att se vilken livssyn som kommer till uttryck i *Siciliansk Dagbok*. Benkt-Erik Benktson beskriver i dagboken hur han lever och reflekterar utifrån den kristna traditionen. Han är väl förtrogen med den kristna traditionen och han skriver om sitt flitiga bruk av *Psaltaren* i *Bibeln*. Han berättar öppen hjärtigt om hur mycket dess böner betyder för honom personligen och att han gör dem till sina.

Mitt andra syfte var att se om det fanns några ”ögonblicksbilder” och minnesbilder i *Siciliansk Dagbok*. Benkt-Erik Benktson återberättar i dagboken hur han som barn började reflektera över begreppet ”själ”. Han skriver ingående om sina känslor och tankar i samband med att hans älskade katt *Silvertass* dör. En annan minnesbild är en händelse i Tyskland där han höll en gudstjänst på den katolska högtiden ”Maria Himmerfart”. I *Siciliansk Dagbok* skildras hur han bad och mediterade inför denna ekumeniska uppgift.

Det tredje syftet var att se om det kroppsliga lidandet påverkar Benkt-Erik Benktsons sätt att tänka och dennes livssyn. Hans svåra reumatiska smärtor leder honom till åsikten att kropp och själ hör samman och ständigt påverkar varandra. Det går inte, som i den antropologiska dualismen, särskilja de båda. Människan är en helhet är slutsatsen i *Siciliansk Dagbok*.

Min metod har varit hermeneutisk i den bemärkelsen att jag tolkat en text utifrån en annan text. Teorierna i *Gränssituationerna* har jag försökt att tillämpa på *Siciliansk Dagbok*. Ett exempel på en ”gränssituation” som är tillämpbar på texten i dagboken är ”kampen”. Benkt-Erik Benktson är helt beredd att kämpa med och mot sin reumatism. Han flyr inte undan utan får i stället del av ”gränssituationens” inneboende dynamik till förändring och frammanar på så sätt dess möjlighet.

LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING

- Albrektson, B/Ringgren, H. *En bok om Gamla testamentet*, Kristianstad: Gleerups 1995
- Ambjörnsson, Ronny, *Att skriva människan*, Stockholm: Carlssons 1997
- Benktson, Benkt-Erik, *Existens och tro*, Lund: Bo Cavefors förlag, 1977
- Benktson, Benkt-Erik, *Gränssituationerna*, Lund: Liber Läromedel, 1976.
- Benktson, Benkt-Erik, *Siciliansk Dagbok*, Lund: Ellerströms, 1989
- Benktson, Benkt-Erik, *Varat och tiden* Lund: CWK Gleerups Bokförlag, 1971
- Bonhoeffer, Dietrich, *Alltid hos dig*, Falun: Bokförlaget Libris, 1996
- Epiktetos, *Handbok i livets konst*. Bakhåll: Lund: Bakhåll, 2000
- Frankl, Viktor E, *Viljan till mening* Lund: Aldus/Bonniers, 1970
- Giversen, Søren, *Thomasevangeliet med Søren Giversen: Vitterleken: Vision & mission*, 2006
- Hägglund, Bengt, *Teologins Historia*, Lund: Liber Läromedel 1975
- Jaspers Karl, *Psychologie der Weltanschauungen* Berlin, Springer Verlag, 1971
- Kierkegaard, Sören, *Begrebet Angest*, København: Gyldendal 1943
- Pagels, Elaine, *De gnostiska evangelierna*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1998
- Stenqvist, Catharina, "Livets bräcklighet frammanar det goda" i *Tidskrift Religion & Livsfrågor*, nr.1/2010